

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ամերիկայի համար 1 տոլար թղթով... Եւրոպայի և այլ աղբիւրի համար 5 Փրանկ...

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 78

1888 ՄԱՅԻՍ 23

ՄԱՅԻՍ 11 (Հ. Տ.)

ՁՈՐՈՒԹԻՒՆ

Արհատարակութիւն և Երթ-օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտեւով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրուած գրութիւններն...

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues au bureau de la Rédaction (Rue Vacon, 50)

ԲՈՎԱՆ ԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Միտքիւնց գործիւն է. — Յայտարարութիւն Բնդմանոր Գարտադարութեան Հայ Հայրենասիրաց Ընկերակցութեան...

ՄԻՈՒԹԻՒՆ Ե ԶՈՐՈՒԹԻՒՆ Է

Ամենքն ալ կը կրկնեն այս խօսք, ամենքն ալ կը քարոզեն թէ Միութիւնը գործութիւն է...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԱՍՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐ ՆՈՒԷՐ

Ներքին խմբագրութեան, յարեց Վարդուհի մի' անիծեր զիս, մի' անիծեր թշուառ հայուհի մը...

Ներքին խմբագրութեան, յարեց Վարդուհի մի' անիծեր զիս, մի' անիծեր թշուառ հայուհի մը...

Ներքին խմբագրութեան, յարեց Վարդուհի մի' անիծեր զիս, մի' անիծեր թշուառ հայուհի մը...

րին մէջ. ամենքն ալ առանձին առանձին, հետեւապէս ամենքն ալ տկար...

Մի ընդհանուր Գարտադարութիւն կայ կազմուած որի պաշտօնն է թղթութեանը Հայրենասիրական ընկերութեանը...

ներով ասպատակութիւն ըրած և հարկաւոր անգամ Գրդաց զէմ պատերազմած էր հայրենեաց իրկութեան համար...

րէ կերելի որ դեռ քիչեր պատասխանած են առաջին հրաւերին և գործը դանդաղ յառաջ կը ընթայ...

Ինչ է պատճառ որ մեր մէջ գրծար կը լինի մի գորտուր միութիւն կազմելու երբ ամենքն ալ կը խոստովանենք թէ միութիւնը գործութիւն է...

Դադարեանքի միութիւն կրնայ դոյնալ մասամբ երբ տարակարծիքներն իրար հետ յարաբերութեան մասերով համոզեն իրար...

ալ սրբազան է, մեր անմեղ եղբարց արիւնը և կոյս հայուհեաց արտառքը, երկուքն ալ հաւատարմապէս մեզմէ վրէժխնդրութիւն կը պաղտալին ու ձեր կտրիճ ձեռքերէն կը յուսան վրէժխնդրութիւն...

Այս խօսքերէն յետոյ, Դաւիթ, Խաչօ և Վարդուհի կարգաւ ծնրադրեցին ծերունի առաջակապետին առջեւ...

միութիւն գոյացունել, երկրորդական կէտերի վրայ թողնուած թեմա (tolérance) վարուելով իրար հետ...

Սակայն երբ միութեան արգելք կը հանգիստանան ետեւան կիրքերն, գծար կը լինի յաղթել այդ արգելքի զի կիրքերն, մանաւանդ ետեւան կիրքերն, համոզուած չեն ընդունիլ...

Արմենիան իւր կեանքի տեւողութեան մէջ ստիպուած է երբեմն երբեմն այդ կուխ եւս մըլել այդ կարգի կիրքերի դէմ ողոնք, ծնունդ սնա...

Երբ ամեն ոք կարծէ թէ միութիւնը միապետութիւն լսել է և թէ

բողբեղէ՞ յետոյ պիտի հասնին լճակի մը մօտ, հոն երկու ծամբայ կայ, մին լեռնային գառիվայր մի, իսկ միւսն ընդարձակածաւալ դաշտային ծամբայ մի...

ուրիշներ պէտք է գտնուին միմեան իւր հրամանի տակ, երբ ամեն խումբ կամ ընկերութիւն խորհի թէ միութեան համար պէտք է որ ուրիշ ամենքն ալ ենթարկուին իրենց կարգադրութիւններին, այդ կը լինի ամենամեծ արդեւոր միութեան, այդտեղ չկրնար մի զօրաւոր գործն միութիւն յառաջ գալ:

Մեր կարծիքով, միութեանը չնչն նաեւ այս ինչ կամ այն ինչ անձի կամ խմբի հրամանի միայն ենթարկուելը, այլ ցիր և ցան գտնուած զանազան ոյժերի համալսման և աղանջ ամենքին դէպի միեւնոյն նպատակ ձգտումը:

Ուրեմն միութեան գլխաւոր պայմանն է որ միեւնոյն նպատակ ունեցող Հայ Հայրենասիրական խումբերն իրենց կարծիքներ հարգեան, ամբողջ մի տեղ և ընդհանուր կարծիքներն ու քուէներն ստանալէ յետոյ կազմակերպուի մի կեդրոնացողութիւն Հայ Հայրենասիրական մի ընկերակցութիւն որ կարենայ քաղել իւր զօրութիւն միութեան մէջ:

Ահա այդ նպատակի կը ծառայէ Հայ Հայրենասիրական ընկերակցութեան Ընդհանուր Քարտուղարութիւնը. այսինքն նա ստանձնած է մի միջնորդի դեր՝ Հայ Հայրենասիրական ընկերակցութիւններ յայտնած կարծիքներն ի մի ամփոփելու և բոլոր այնմ մի ընդհանուր ընկերակցութեան կազմութեան և մի կեդրոնացողութիւն ընտրութեան գործը գիւրացնելու համար:

Սիրելի է մեզ յուսալ թէ Հայաստանի մէջ ապրող մեր հայրենակիցներ թշուառ վիճակը որ ամենէն աւելի կարծր սիրտերն անգամ կը յուզէ, նկատի կառնեն մեր Հայ հայրենասիրական ընկերակցութեան:

որ նա ամուսնացած լինի. իսկ եթէ ամուսնացած է և զաւակներ ալ ունի, հոգի է պէտք է որ թողու իւր կինը ու զաւակները վստի հայրենեաց. նա է իմ միակ յոյսս ու միակ թաւանքս աշխարհի վերայ: Հայ Հայրենասիրական երկու օր պէտք է կենաս. նա իր գործերը կարգադրելէ վերջը քեզի հետ պիտի ճամբայ ելնէ. ահա այս է բոլոր հրամանս. օհ, միութեան կառարարութիւն: Յետոյ դարձաւ աւագակապտան խաչօր. յու ալ վարդուհիի հետ միասնաբար պատրաստ եղիւ երթալու Սէբաստիայ արեւելեան կողմը Ուրաշիս գիւղի ճամբուն վրայ. անդ ահագին քարայր մը պիտի տեսնես որուն մէջ պիտի ապաստանիք. երբ որ դիմաւորես Ուրաշիսի հայ երիտասարդներու, անմիջապէս բեր ինձ մօտ, ես զանոնք շուտ կը մկրտեմ նոքա ամեն օր կրնան չըջալայելու այդ քարայրի մօտ. շատ անգամներ ինձի պատահած են և շատ կը սիրեմ Ուրաշիսի երիտասարդները քանզի քաջ և հայրենասէր են. մի՛ երկնջիր անոնցմէ. երբ իմ անունս տաս, պիտի ճանչնան զիս ու այն ատեն առաջնորդեցէք նոցա հոս գալու: — Բայց, քորի աւագակապտան, ես քու անունը չեմ գիտեր. մինչեւ հիմա չյայտնեցիր մեզ և մենք ալ հարցնելու համարձակութիւնը չունեցանք, յարեց խաչօր դողդողով. կը կարծէր թէ յանդգնութիւն մ'էր իր այս հարցումը: — Իմ անունս, ըսաւ աւագակապտան ու կարեց իր խօսքը. բոլորական լուրթեմէ յետոյ դարձաւ շարունակեց. ես երկու անուն ունիմ. կեան-

նասէններն ուր որ կը գտնուին, կըլդան որ պարտական են օգնել այդ չարչարող ու նահատակող Հայաստանցիներին, կ'զգան վերջապէս որ այսպիսի ծանր և օրտաճակիլ րոպէներին մէջ պէտք է զոհուին ամեն վրտանգաւոր կիրքեր որոնք արդեւոր կը լինին հայրենասիրական սուրբ գործին համար միութեան, և վերջապէս արձագանք կուտան Ընդհ. Քարտուղարութեան ձայնին, այսինքն միութեամբ Հայ հայրենասիրական մի ընկերակցութիւն կազմակերպելու համար կրկնուած հրաւերին, որով պիտի կրնանք գործնականապէս ցոյց տալ թէ՛ մեր թշնամիներ և թէ՛ մեր բարեկամներ որ Հայերն ալ ըմբռնած են թէ Միութիւնը Զօրութիւն է և թէ գիտեն իրենց ընդհանուր զօրութեամբ միանալ իրենց ընդհանրական թշնամու դէմ: Մ. Փ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍՊԻՐԱՑ

ԸՆԿԵՐԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հայեր,

Աւելորդ է արդէն բացատրել թէ Հայրեն. ընկերակցութեանց միացման գործի յապաղումը և թէ կեդրոնի մը պակասութիւնն Հայկական դատի պաշտպանութեան սուրբ գործն որքան ետ թողած են: Մեր բոլոր տիքն ամեն օր տեղի ունեցող քաղաքական դէպքերն և Հայաստանի մեր տարաբաղդ արեւակիցներու կըրած ծանր աղէտներն հաւաքական և աղգեցիկ ուժի մը գոյութիւնն խիստ անմիջական և ստիպողական դարձու-

քիս թշուառ մասի անունս է Թորոս Խիշան և բոլոր չըջալայ գիւղերն այս անունով կը կոչեն ու կը ճանչնան զիս. իսկ իմ բուն անունս է Պապիկ և միայն Հայ Հայրենասիրական այս անունը. ստիպեցիք զիս որ այժմեան կեղծ անուն կըրելուս հետաքրքրական պատմութիւնը ձեզի պատմեմ. մտիկ ըրէք ուրեմն, Ասկէց տաս տարի առաջ, աշնան գեղեցիկ և զմայելի առաւօտ մը, Զորիս վրայ հեծած դացի մօտակայ անտառը ժայտ կտրելու. մինակ էի ես. մի քանի վայրկեանի մէջ բեռնուցի Զորիս վայրը ու ճամբայ ելայ. հազիւ հարիւր քայլ ճամբայ քալեցի, ահայ Գէլամանցի քուրդ մը որ բռնած էր մեր գիւղէ մի կին ու կուզէր բռնի նրա պատիւը բռնաբարել. ճանչցայ այդ խեղճ կինը որ մեր թաղը կը բնակէր. մի օրբեւայրի էր նա Հեղինէ անունով, բայց պատուաւոր, ինչպէս որ դուք լաւ կը ճանչնաք Հայաստանցի կիները որ լաւ բարոյական տէր են... Հեղինէ անգաղար կողմէն Գրիգոր որ ազատ թողու զինքը. բայց նա կատարէր որ անուն մը հնազանդի իւր չար կամքին. յետոյ մօտեցայ ես, բարեկեցի Գրիգոր. նա չպատասխանեց ինձ և սկսաւ սաղաթելական զիմօք ինձ նայիլ. Հասկցաւ Գրիգոր որ իւր անբարոյական գործին խոչընդոտ եղայ, բարկութեամբ հրամայեց ինձ քրքրելէն լեզուս. Պապիկ Թու (չարուհակէ ճամբադ), ապա թէ ոչ... (Շարունակելի)

յած էին արդէն: Ահա՛ այդ պէտքն զսհացնելու նպատակաւ էր որ Քարտուղարութիւնս ստանձնեց իւր պաշտօնն և ցարդ առ այս յաջողեալ նուիրեց իւր ջանքերն, այսինքն աշխատեցաւ միութեան հաստատուն կապ մը դնել ամէն Հայրեն. ընկերութեանց մէջ, որով անտարակոյս կարելի պիտի լինի նաեւ անմիջապէս կեդրոնի մը հաստատութեան ձեռնարկել:

Քարտուղարութիւնս թէեւ կրցաւ ցարդ հաղորդակցութիւն ունենալ մի քանի Հայրեն. Միութեանց հետ, սակայն նկատելով որ դեռ համանպատակ Միութեանց ամէնուն նկատմամբ չէ կրցած կարեւոր տեղեկութիւններն ստանալ և նկատելով միանգամայն թէ կեդրոնի մը հաստատութիւնն որքան ընդհանուրի հաւանութեամբն նուիրագործուած ըլլայ՝ անքան արդիւնաւէտ պիտի ըլլայ նորա պաշտօնավարութիւնն, ուստի Քարտուղարութիւնս այս կրկին նկատմամբ իսկ հարկ համարեց անգամ մ'եւս հրապարակաւ դիմել համայն Հայրեն. Միութեանց, որ փութան մեզ հասցնել մեր առաջին Յայտարարութեամբ պահանջած տեղեկութիւններն, ոյք են՝

Իրենց հասցէներն,
Իրենց կանոնադրէն օրինակ մը,
Անդամոց թիւն,
Նիւթական կացութիւնն:

Այս առթիւ դիմելով նաեւ Հայ երիտասարդութեան հրաւեր կը կարգաւոր որ՝ ուր որ տակաւին Հայրեն. խումբեր չեն կազմուած՝ անմիջապէս միանալով մի օրինական կազմակերպութիւն տան և արդիւնքն մեզ հաղորդեն, և որպէս զի անպայման կերպիւ չերկարաձգուի թէ՛ սոյն Ընկերութեանց միացման և թէ՛ կեդրոնի մը հաստատութեան ամենակարեւոր գործն, կը խնդրեմ որ ներկայ Յայտարարութեանս հրատարակման թըլաւանէն մինչեւ 40 օր վերոգրեալ տեղեկութիւնք մեզ հաղորդուին, որպէս զի կարեւոր հրահանգներն զրկուելով ձեռնարկուի կեդրոնի ընտրութեան:

Կը յուսամք որ 40 օրուան պայմանաժամ մը բաւական ժամանակաւ միջոյ մ'է Հայրեն. Միութեանց համար փութացնելու մեզ իրենցմէ պահանջուած տեղեկութիւններն, ինչպէս նաեւ բաւական ժամանակամիջոց մ'է միեւնոյն նպատակաւ Միութիւններ յիշեալ բերեալն այն ամէն տեղեր, ուր դեռ գոյութիւն չեն ունեցած:

Հայ աղգի մեծամասնութիւնն քաղաքական պատճառներով լուրթեան դատաւարութեամբ ըլլալով՝ մերայն ազատ գաղթականութեանց կը միայ յառաջելով այս լինիլ ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒՐԲԻԱՅԻ ՊԵՇՄԱՆՈՒԹԵԱՆ գործին, որ նպատակն պիտի լինի կազմակերպելու Ընդհանուր Ընկերակցութեան, Կը յուսամք որ այդ գաղթականութիւնք ըմբռնելով իրենց մեծ պարտականութիւն Աղգին և Պատմութեան առջև:

կը փութան ժամանակին և գործնապէս պատասխանել սոյն հրաւերին:

ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ
Հայրեն. Ընկերակցութեան

Յ. Գ. — Այն Միութիւններն՝ որոց անձանցմէ մեր հասցէն՝ կարող են զայն խմանալ Արմենիայի Պատ. խմբագրութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

Այս վերնագրի տակ կը կարդանք անգլիական լրագիրներին մէջ հետեւեալը որ Ռիւթերի գործակալութիւնը հեռագրած է իրենց Կ. Պօլսէն մայիսի 16ին:

«Անգլիայի արտաքին գործերի նախարարութեան հրահանգներ ղրկուած են Կ. Պօլսի դեսպան Սըր Ուիլյէմ Հուայթին, Հայկական խնդրին նկատմամբ: Այդ հրահանգներով խնդրուած է պարզապէս որ Բրիտանական կառավարութեան հաղորդուին այն ամեն տեղեկութիւններ որոնք կրնան լոյս սփռել Հայաբնակ նահանգների իսկական վիճակին վրայ: Սըր Ուիլյէմ Հուայթ խնամով զգուշացած է Անգլիայի կողմէն ունէլ յօժարութիւն ցոյց տալէ Հայկական խնդրին յուղեւո նկատմամբ: Բայց ի նկատի առնելով այն չափազանցեալ լուրեր որոնք չըջալայ լուրեան ելած են, անգլիական դեսպանը օգուտ քաղեց Մեծ Եպարքոսին ինքնայօժար արած այն յայտարարութեան թէ օսմանեան իշխանութիւններն ձեռք անցուցած են ապստամբական ժողովրդների գոյութիւնն հաստատող դրութիւններ և հետեւապէս բաւ թէ փախաբեկի է որ այդ կարգի մի քանի տաղանթներ հաղորդուին: Նորին Վսեմութիւնն այդ զեկուցում ևս պիտի մոցունէ իւր տեղեկագիր մէջ որ կը պատրաստէ Արմենիայի գործերի իսկական դրութեան վրայ: Կը հաւատեն թէ Սըր Ուիլյէմ Հուայթ հրաւիրած է նաեւ Հայերի պատրիարքն որպէս զի ճշգրութեամբ հաղորդէ իրեն Հայ եկեղեցու դանգաճանքներն, պարզապէս իբրեւ տեղեկութիւն (à titre de renseignements), զի չուզէր միջամտել այդ խնդրի: Բայց պատրիարքը ներողութիւն խնդրելով յայտնած է թէ չը կրնար երթալ անգլիական դեսպանատունը: Պարսկաստանէն եկած տեղեկութիւններին նայելով, հրամաններ տրուած են սահմանադրի իշխանութիւններին որ թիւրքիսէն փախստական բոլոր Հայերն ընդունին և անցալուրթ տան, փակուած դպրոցներն վերադառնան և ամենամեծ ազատութիւն տան հայերէն լրագիրներին: Մեծ դժգոհութիւն պատճառած է Հայերին մէջ Սըր Ջէյմս Ֆերկլիսընի արած յայտարարութիւնն, ի պատասխան Պ. Պրայի հարցման, թէ Բրիտանական կառավարութիւնը առանձին իրաւունք չունի միջամտելու Պէրլինի դաշնագրին, այլ նոյնը ստորագրող միւս Մեծ Պետութիւնների հետ գործակցութեամբ: Հայեր

կը պնդեն թէ կիսորոտի դաշնագիրը որ թիւրքիսի վրայ պարտաւորութիւն կը դնէ վերանորոգումներ մտցնելու ասիական նահանգներին մէջ, կատարելապէս իրաւունք կուտայ Անգլիայի որ ինքնագլուխ միջամտէ իրենց օգնելու համար:

ՎԱՆԵՑԻՈՑ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Ինչ պէտք էր ընել շահախնդիր Անգլիայի և կարգ մը բաղախնդիր Հայոց բերանը գոցելու համար. — ստիպել խեղճ Հայաստանցիները որ ըսեն ու գրեն թէ գոհ են տեղական կառավարութիւնէն, թէ Բրդայ աւազակութիւնը ու ասպատակութիւնը զաղբաժ են բոլորովին, թէ կը վաշելն խաղաղութիւն և հաւասարութիւն և թէ անհիմն են բոլորովին տեղեկութիւնը անգլիացի հիւպատոսաց որոց պէտք անգամ չը կայ քանի որ բնաւ անգլիական հպատակ չը գտնուիր Հայաստանի մէջ ևն. ևն. Այսպէս ահա նախ կոխին Վանէն որ Թուրք կառավարութեան համար Պանգորայի տուփ մ'է եղած միշտ. կըստիպեն ամեն կերպով խեղճ Վանեցիները սոյնիմաստ հեռագիր մը ըստորագրելու ու զրկելու առ կայսերական պալատ: Թրքական վարպետութիւն է այս: Սոյն հեռագիր որ, ըստ Թուրք լրագրաց, Վանայ երեւելիներէն իննսունի չափ Հայոց ստորագրութիւնն կը կրէ եղբւր, պիտի զարմացնէ ու միանգամայն զայրացնէ զԱնգլիա ընդդէմ Հայոց որք զինքն խաբած են կարծել տալով թէ Հայաստանցիք բռնակալութեան տնորդը ճիրանին տակ կը հեծնեն, թէ նոցա տուն ու տեղ կը թալլեն, կը բռնաբարեն նոցա կանանց ու աղջկանց պատիւը, կ'ապանեն զանոնք Թուրք ու Գուրդը, Զէրքէդը ու Զէչէնքը, Աֆշարքը ու Թաթարքը, մինչդեռ իրօք ամենակատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէ եղբր Հայաստանի մէջ: Սոյն հեռագիր, ըստ Թուրք լրագրաց, չափ մը պիտի դնէ Բրիտանական կառավարութեան առարկութեանց ու դիտորդութեանց որ ամեն պարագայէ օգուտ քաղել կուզէ եղբր լոկ իրեն շահուն համար:

Ահա այսպիսի կարծիք կը յայտնէ Թրքաց մամուլն, ահա այսպէս կը մտածէ Թրքաց բարձր դատաւորացն, եթէ այդպիսի անձանց դատաւարացն բարձր կրնայ ըսուիլ:

Բայց Անգլիա տնչու չի կրնար հաւատալ սոյն խաբէական հեռագրոյն, որքան ալ խնամով պատրաստուած ըլլայ, երբ իւր հիւպատոսաց տեղեկութիւնը կան ու կը մնան: Եթէ Թուրք գիւսանագիտութիւնն մի քիչ խելք ունենար, նախ կը խորհէր թէ ինչ արգիւնք ունեցաւ 2½ տարուայ չափ յառաջ Յարութիւն պատգիւարքի քաջած ծանօթ հեռագիրն, ու ապա կ'ընէր սոյն օրինակ օգտակար գործի մը կ'ընէր արդէն:

Տեղ կ'առ Թուրք թերթերը շատ մեծ կարեւորութիւն մը շնորհիւ

Վանեցւոց այդ հեռագրոյն, ըստ որում կենսական խնդրոյ մը պէս մի քանի սինակներ նուիրած են նմա մինչդեռ հայ թէ միւս լրագիրք իրեն ներքին լուր մը միայն տրամանագրեցին զայն: Ի մէջ այլոց «Սատաթէթ» լրագիրը մասնաւոր խօսք վերնագրով երեք սինակ յօդուած մը կը հրատարակէ յորում նախ թիւրքիոյ օտար, Եւրոպական տէրութեանց վերայ ունեցած դատական առաւելութիւններն, անհատական և կրօնային ազատութիւնն հպատակ ժողովրդոց տուած (և յետոյ ետ առնուած!) տուածնաշնորհումներն յիշեցնելով, կանցնի Վանայ ներկայ ծանօթ խնդրոյն: Յետ ըսելով թէ հիւպատոսաց պաշտօնէն դուրս է քաղաքականութիւնը, թէ նոքա միայն օտար երկրաց մէջ իրենց հպատակաց առեւտրական շահերն պաշտպանելու համար են (անչուտ ըստ իւր խելագատակին), թէ բոլորովին անբանաւոր է թողուլ անգլիացի հիւպատոս մը այնպիսի քաղաքի մը մէջ ուր անգլիական հպատակ չը կայ ինչպէս որ չը կայ եղբր Վանայ մէջ, կը յաւելու հետեւեալը. «Մէկ հոգիին, հինգ հոգիին, տասնհինգ հոգիին վարմունքը ժողովրդեան մը համար պատասխանատուութեան պատճառ չը կրնար լինիլ. Գործողականի, Միհրանի, Յակոբեանի նման ցածերու արժանիքը լաւ հասկցուած է»: Քաղաքագէտն «Սատաթէթ» իւր սոյն ճոռումբան ու ստայօք խմբագրականը կը վերջացնէ սապէս. «Արայոյս ենք որ Օսմանեան պետութեան բոլոր հրապտակ աղգերն պիտի օրինակ առնուն Վանայ Հայոց երեւելեաց սոյն հաւատարմական ձեռնարկէն»: Այսպէս «Սատաթէթ» հրատէր կը կարգայ բոլոր դաւառացւոց որ Վանեցւոց նման հեռագիր մը ստորագրելով զրկեն կայսերական պալատ ուր անոնցմով կ'ապոյց մը չի տուի և Անգլիայի զրկուի: Կեցցէ՛ Թուրք գիւսանագիտութիւն, կեցցէ՛ Թուրք մամուլը: Կ. Պօլիս, 12 մայիս 88 Ս.

ՐԱՅՅԻԻ ԹԱՂԱՄԱՆ ՀԱՆԴԵՍԸ

Ապրիլ 29/11 մայիսին, Բաֆֆիի թաղումը կատարուած է Թիֆլիսի մէջ շատ շքեղ կերպով, յատկապէս կազմուած մի յանձնաժողովի կարգադրութիւններին համեմատ: Հակառակ անձրեւին որ անընդհատ տեղացած է նոյն օր, երկու սեռէ ահագին բաղմութիւն և Թիֆլիսի ամբողջ հոգեւորականութիւնը յուզարկուող եղած է: Վանքի Մայր եկեղեցուն մէջ աւագ քահանայի խօսքը է մի սրտաշարժ դաւառանական, իսկ եկեղեցու բակին մէջ մի ճառ խօսք է Պ. Հ. Առաքելեան, մի ստանաւոր Պ. Ս. Հախումեան և Տիկին Մամիկոնեան խօսքը է հայ կիներին կողմէն: Յուզարկուողութեան գնացքի բոլոր ճանապարհին վրայ, խանութները փակուած են եղբր ի նշան սուգի:

«Մշակ»ի մէջ սրմէ կը քաղենք

այս տեղեկութիւններ, կը կարգանք նաեւ հետեւեալ տողերն.

«Մինչեւ գերեզմանոց հասնելը, Հաւաքարի կամուրջը անցնելուն պէս, հասարակութեան աչքերին բացվեց հետեւեալ տեսարանը. բաղկաները իրանց դուքանների ամբողջ շարքը փակել էին և փողոցի մի կողմից դէպի միւս կողմը կախ էին արեւ ծաղիկների և տերեւների պսակներ, որոնք կազմում էին հանգուցեալի անուան սկզբնատառեր կրող գեղեցիկ կամարներ: Փողոցում դրված էին սպիտակ ծածկոցներով սեղաններ, որոնց վրա դրված էին վառած մամուր և խունկ էր ծխվում:

«Գերեզմանոցում բայց գերեզմանի վրա ծաղիկներից կամար էր շինված, որի վրա գրված էին Բաֆֆիի գրքուսանների անունները և որի տակ կանգնեցին բոլոր պատգամաւորները իրանց պսակները ձեռքին: Պատիւների թիւը հասնում էր ութսունի:»

Գերեզմանոցին մէջ եւս ճառեր խօսած են 5 անձեր և յուզարկուածութեան հանդէսն որ սկսած էր առաւօտեան ժամ 9ին Բաֆֆիի բնակարանին մէջ, վերջացրէ է երեկոյն ժամ 4ին:

ՊԱՇՏԵԼԻ ՐԱՅՅԻԻ

ԱՆՄԱՀ ՅԵՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացիք... զի այր մեծ անկախ յիսրայիլի: Ս. Գիրք

Ձերայ նա այլ ևս... պաշտելի Բաֆֆին... Հանգաւ վառ ջահը գրքականութեան: Եւ խաւար տիրեց հայոց սրտերին, խաւար խոր սուգի և խոր տրտմութեան:

Ո՞վ այսուհետեւ պիտ վառէ «կայծեր» թաղուած գերութեան թանձր միսի տակ:

Ո՞վ պիտի ցոյց տայ մեր անթիւ վերքեր եւ վառէ մեր մէջ նախնեաց յիշատակ: Ո՞վ իւր մեղրի պէս քաղցրը խօսքերով Պիտի ներշնչէ յարութեան յոյսեր եւ՝ դէպի գերի եղած դարերով թընուած հայրենիքն՝ անկեղծ ու սուրբ սէր:

Նա իւր երկնատուր անմահ հանձարով Շարժեց սրտերը դարերով թըմրած: Եւ խըլըրոցին նոր ըզգացմունքով Բոլոր հայերը աշխարհում սիրած:

Նա կարեկցութիւն քարոզեց և գութ Դէպի խեղճ հայը, դէպի Հայաստան: Ինչպէս մարգարէ անխաբ և անսուտ Պարզեց մեր առաջ մեր մութ ապագան:

Նրան Մովսիսեան լուսեղէն ամպին Հարթեց մեր առաջ շաւիղ լուսաւոր, եւ ցոյց տուեց մեզ ցանկալի ուղին Դէպի փրկութիւն և դէպի կեանք նոր:

Նա իւր ողջ կեանքը, իրեն ողջակէզ Հանեց ազգութեան սեղանի վերան եւ ազգի սէրը սրտում՝ նա այդպէս Խլաւ տարածում անդամ գերեզման:

Ձերայ նա այլ ևս... պաշտելի Բաֆֆին... Հանգաւ վառ ջահը մեր խեղճ ազգութեան:

Եւ խաւար տիրեց հայոց սրտերին, խաւար խոր սուգի և խոր տրտմութեան: Սիրվաւն

ՀԱՅԵՐ Ի ԹԻԼԻՔԻԱ

Որովհետեւ Վանի Առաջնորդական Տեղապահ Դեր. Գրիգորիս եպիսկոպոս Ալեքանդրեան Կ. Պօլիս կը բերուի,

Ազգային Վարչութիւնը որոշեց է որ Բաղէշի Առաջնորդական Տեղապահ Արթ. Բարթողիմէոս վարդապետ Պաղ-ճեան Վան երթայ, Աղբալի Ս. Բարթողիմէոս վանքի վանահայր Արթ. Մեարոպ վարդապետ Մոկացեան երթայ Բաղէշ: Իսկ Աղբալի վանքը Վանի Առաջնորդարանի իրաւասութեան ենթարկուի:

Պաղճեան վարդապետը գործունեայ մէկը լինելու համարն ունեցած չէ Բաղէշի մէջ:

— Տիգրան «Մշակ» լրագրին մէջ կը կարգանք հետեւեալը:

«Երեւանից մեզ գրում են: «Այս վերջին ժամանակներս թիւրքաց Հայաստանից դէպի այս կողմերը գաղթող Հայ մշակների խմբերի մէջ լինում են և կանայք, որոնցից մինի հետ հանգիստելով առաջնորդարանի գրանը, հարցրինք ինչի՞ համար է եկել, Ողորմելի կինը պատմել է մեզ թէ իր որդի երեխաներին թողել է հայրենիքում անտէր, քաղցած, և եկել է այստեղ մուրալու: Այսպիսի օրինակներից կարելի է համոզվել թէ ինչ աղքատութիւն և թշուառութիւն է տիրում թիւրքաց Հայաստանում:»

ՕՏԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐ ԷՖԷՆՏՈՒ ԹԱՂԱՄԱՆ

Անցեալ տարի ի Փարիզ հանգուցեալ Վանի Օտեան Գրիգոր Էֆէնտու մարմինն որ առժամանակեայ կերպով պահուած էր աւստրաւոստէն, այս երկուշաբթի օր փառաւոր հանգէտով թաղուեր է իրեն համար յատկապէս պատրաստուած գերեզմանին մէջ: Պրանսիայի հայ գաղթականութեան Հովիւ Արթ. Տ. Սահակ քահանայն որ այս օրեր կը գտնուի Փարիզ, կատարած է թաղման հանգէսը:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Պետերբուրգէն կը հեռագրեն թէ աւստրիական գործակաւորարկում տԱրանթալ պիտի վարէ դեսպանատան գործերն, դեսպանին բացակայ եղած ժամանակն: Որովհետեւ որոշ բացատրութիւն չտուելի այս կարգադրութեան համար, Վիեննայի ռուսական դեսպան Իլյան Լոպանով եւս պիտի մեկնի Վիեննայէն երբ Պ. Վ. օրէնսդէն մեկնի Պետերբուրգէն:

— Պետերբուրգէն կը հեռագրեն թէ լրագրիներին արգելուեր է քնննադատել կառավարութեան որոշումներն արեւելեան ինքրին նկատմամբ:

— Անգլիայի նաւային պատրաստութիւններն սկսած են անհանգրուտութիւն պատճառել քաղաքական շրջաններին մէջ, ի նկատի առնելով մանաւանդ իտալական նաւատորմի կոսկածելի դիրքը Պարչէլոնայի առջեւ: Կը կարծուի որ Անգլիան ալ մըտած է Ալմանիարի, Աւստրիայի և Իտալիայի դաշնակցութեան մէջ որով կազմուած է այժմ քառեակ դաշնակցութիւնը:

— Սպանիայի Պարչէլոնա քաղաքի ցուցահանգէսը սկսած է երկուշաբթի

որ, խնամակալ թագուհու նախագա-
հութեամբը և շատ փառաւոր կեր-
պով: Բոլոր մեծ պետութիւնները
կողմէն պատերազմանաւեր կը դըռ-
նուին Պարչէլսնի առջեւ ի պատիւ
հանդիսին, որոնք Յուլյանդէսի
(էքսքոյիսիօն) բացման հանդէսը ող-
ջունած են թնդանօթները արձակու-
մով:

—Բ. Դուռը անցած հինգշաբթի
օր ֆրանսական դեսպանին յանձնած
է Սուէդի ջրանցին վերաբերեալ պայ-
մանագրի ծրագիրը: Բ. Դուռը կըն-
դունի ջրանցի մասնաժողովի նախա-
գահութեան մասին գրուածը անդը-
ֆրանսական պայմանագրին մէջ: Իսկ
10րդ յօդուածին մէջ մի բարէփոխու-
թիւն մտցուցած է «Կարմիր ծովի
արեւելեան եղբոր օսմանեան ըս-
տացութենէն» պաշտպանելու նպա-
տակով:

—Ռուս կառավարութիւնը կաշ-
խտի 500 միլիօն ռուպլի մի փո-
խաութիւն յաջողութեամբ ֆրանսական
մի դրամատան միջոցով:

—Հէրցէգովինա մտած ասպատակ-
ները խուճը առաքիական զօրքերէն
հալածուելով ցրեւցան եղած է Մօն-
թէնէկրօի սահմանագլխին մօտ մայիսի
16ին: Աւաղակապեալ, Միլուիին
Հիւ, հրացանի բռնուած է:

—Պերլինէն կը հեռագրեն թէ մեծ
սպառնալիցայի գծողքի շնորհէ մին կա-
շառուելով, ամբողջութեամբ ծրա-
գիրներ և ռազմագիտական զանազան
դաղտնի հրահանգներ ծախեր է մի
օտար պետութեան որի անունը դեռ
յայտնի չէ: Զօրավար Մուրքէ շատ
յուզուեր է այդ մտանութեան պատ-
ճառով:

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

CONSTANTIN P. CHÉHIA NTZ
Négociant-commissionnaire
à Milan (Italie)

Հայ վաճառականները որոնք կը
փախուցին ուղղակի յարաբերութեան
մօտէն Պ. Կաստանդին Շիօնիսի պատ-
ուաւոր Հայ վաճառատան հետ, յանձ-
նարարութեամբ ամեն տեսակ ապ-
րանքներ գնելու կամ ծախելու հա-
մար, պէտք է դիմեն ուղղակի հե-
տեւեալ հասցէին:

Monsieur Constantin P. Chéhiantz
No 18, Via Lauro, 18
Milan (Italie)

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Պ. Դրիդոր Միլիթանեան յանձն
առած լինելով Ալեքսանդրիայի մէջ
Արմենիայի գործակալութիւնը, Արմե-
նիայի բաժնորդ գրուել կամ հատով
ծախու առնել և կամ խմբագրատան
մէջ գտնուած ծախու գիրքերէն ըս-
տանալ ուղղութեան դիւրութիւն կու-
նենան այսուհետեւ, զիմեով Պրն.
Դրիդոր Միլիթանեանի խանութը,
«Շատըր պատիկի իւ կատիմ» փո-
ղոցը:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓԱՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
—
Ս. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱԶՆՈՒՆԻ ՄԸ (Եւրոպայի
մէջ բնակած մի Հայի Հայաստանի վը-
րայ արած խորհրդածութիւններով
կը սկսի և մի Անգլիացու բերնով կը
պատմէ Երեւանցի մի հայ աղջկան
հաստատամտութիւնը մահմետական
կրօնը չընդունելու և իր հայ նշանա-
ծի հաւատարիմ մնալու համար),
50 սանթիմ:

Բ. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱԶՆՈՒՆԻ (Հայ գիւղացիների
բուն վիճակը որ շատերին անձանօթ
մնացած է, ուսումնասիրելու պէտքը
կը ներկայացունէ), 20 սանթիմ:

Գ. ՍԱՂԱՄՈՒ ՍՐԱՅԷԼԻ (Հայաստանի
աղատութեան ցանկացող մի Հայի
մաղթանքներն և մտածումներն են
Սաղմոսի սօսով գրուած), 40 սանթիմ:

ՀԱՅՐ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՕՏԱՐՆԵՐԻ ԱԶԳՈՒՄ

Փոքր խմբագրատեղաւ Մեծ. Պրն.
Արգար Յովհանէսեանի կարգացած
մի հրատարակական դասախօսու-
թիւնն է Հայկական ինքնին նկատ-
մամբ թիֆլիսի ժողովարանին մէջ 1879
թ. մայիսի 17ին: Կը ներկայացունէ
Եւրոպացիների նկատողութիւնները
Հայերի մասին և կը նկարագրէ Լոն-
տոնի Անգլո-Հայկական Մասնաժողո-
վի արած միջնորդ 1878 յուլիսին,
Հայկական ինքնին համար: Կը ծախ-
ուի «Արմենիա»-ի խմբագրատունն:
Դինն է 1 ֆր., փոստի ծախքը մեր
վրայ:

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Հետեւեալ գիրքերն կարելի է
ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն,
իրենց առջեւ նշանակուած գիներով
և փոստի ծախքը խմբագրատունէն
վճարուելով:

Արժէքը կանխիկ չվճարուած՝ գիրք
չդրկուիր:

Հայրենասիրական հրատարակութիւններ

1. Բաշդար աւագակապետ. (Քրիս-
տոնեայների հանգստութեանը հա-
մար Թիւրքիայի ստորագրած դաշնա-
գիրքներին մեղած տառեր լինելը ցոյց
կուտայ. կը նկարագրէ մի մահմետա-
կանի դաղանութեան զոհ եղած մի
բուլղար բնասանքի որտաճմիկ գրու-
թիւնը և վիթխարութեան համար
գործնական միջոցներ ցոյց կուտայ):
20 սանթիմ:

2. Ժաննա տ'Արք—Գաղղիայի ազատող
(Շատերին յայտնի է այս մանկավարդ-
հովուհուհուն, այս գիւղացի աղջկան
հայրենասիրական եռանդը որով մի
խուճը մարդիկ գլուխը ժողոված, հի-
անալի յաղթութիւններ տարաւ Անգ-
լիացիներին դէմ երբ ուսնք ամեն
կողմէ ճնշած և նեղը ձգած էին Ֆը-
րանսան): 15 սանթիմ:

3. Նեղա — Տաղիս պատմածը (Նիւ-
թը առնուած է Թիւրքերի տիրապե-
տութեան ժամանակ Պալիարիայի մէջ
Տէրիպաշներին արած բարբարոս-
թիւններէն): 20 սանթիմ:

4. Դոնցո — Բաշդար աւագակապետի
պատմածը (Հարտաշարուած հայրե-
նիքի վրէժն առնելու համար՝ կնոջ
մասնակցութեամբ կազմուած մի ա-
ւաղակապետ խմբի գործերն կը պատ-
մէ): 20 սանթիմ:

Վերոգրեալ տետրակներն կը դըռ-
կուին իրենց առջեւ նշանակուած գի-
ներով, փոստի ծախքը Արմենիայի խմ-
բագրութեան վճարուելով: Ով որ
20 տետրակ գնէ մէկ անգամէն, այ-
սինքն հինգ օրինակ խրաքանչիւր
տետրակէն, 9/10-ն 15 զեղչ կանենք
վերոգրեալ գներին վրայ, այսինքն
կը ստանանք 20 տետրակին համար
3 ֆր. և 20 սանթիմ, փոխանակ 3
ֆր. և 75 սանթիմի:

Խրիմեան Հայրիկ—ՎԱՆԳՈՅԺ (Ամեն-
Խրիմեան Սրբազանի գրած սրտաշարժ,
խրատական և աղատաշունչ տետրա-
կը 1876ի Վանի հրդեհին նկատմամբ):
70 սանթիմ:

Գ. Արովեանց—ՀԱՅՈՅ ԱԶԳԻ ՊԱՏՄՈՒ-
ԹԻՒՆ. (Ամեն Հայի համար անհրա-
ժեշտ պարտք է իմանալ իւր ազգի
պատմութիւնը, գիտնալ թէ ինչպէս
սկսեր է իւր ազգ, որտեղ ունեցեր
է իւր հայրենիք, ինչպէս եկեր հա-
սեր է մեր օրեր, որոնք եղած են
իւր երջանկութեան և իւր թշուա-
ռութեան պատճառներ են: Գէորգ
Արովեանց որ Տիֆլիսի Ներսիսեան
վարժարանին մէջ Հայոց պատմութեան
ուսուցիչ էր, գրած էր այս «Համա-
ռօտութիւն Հայոց ազգի պատմու-
թեան»-ը որ մինչև այժմ երբորդ տպա-
գրութեան արժանացած է: 2 ֆր.

ՍԻՍՈՒՄՆ կամ Համապատում
հայկական կիլիկիոյ. Հ. Ղեւոնդ Ալի-
շանի այս հրաշակերտ՝ ոչ միայն ա-
մենամեծ պատիւ կը բերէ բազմաշը-
մուտ հեղինակի հայրենագիտութեան
և հայրենասիրական զգացման, այլ
և մեծ պարծանք է ամբողջ հայու-
թեան համար որի փառաւոր յիշա-
տակներն աւերակների մէջէն և դու-
րաւոր փոշիների տակէն դուրս բերել
յաջողած է: Կիլիկիան, մեր վերջին
թագաւորութեան օրանն ու գերեզ-
մանը, ներկայացուած է այս գրքի
մէջ իւր ամեն մանրամասնութիւննե-
րով: Ընթերցողը կը գտնէ այնտեղ
պատմական, աշխարհագրական, տե-
ղագրական, բնախօսական են. են:
Հին ու նոր տեղեկութիւններ, հայ
թագաւորների հրովարտական, իշխա-
նաւարական, դատաւարական են. հե-
տաքքըրաշարժ ծանօթութիւններ ու
լոնք Սիլիանի պէս բազմաշմուտ մի
անձի ուսումնասիրութեան և խու-
ղարկութիւնների արդիւնքն եղած են:
Հայ գրականութեան մէջ երեւցած
այդ հրաշակերտ՝ որ հայրենասէր
վարդապետին Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի
ճարտար և անխնայ ձեռքով կանգ-
նած է ցոյց տալու համար մեր կիլի-
կեան թագաւորութեան փառքն ու
պարծանքը, արժան է որ զարգարէ
ամեն մէկ Հայի գրագարանը դի ամեն
Հայ իրաւունք ունի պարծենալու ա-
նով:

Դրքին սկիզբը կայ Վեր հեղինա-
կին պատկերը: Ամբողջ գործը՝ բացի
մի ընդարձակ ներածութենէ, կը
պարունակէ 592 երկնիքեան երեսներ:
Տպագրուած է ընտիր տեսակ թղթի

վրայ և ունի 235 գեղեցիկագիծ պատ-
կերներ որոնք կը ներկայացունեն կի-
լիկիայի գեղեցիկագոյն տեսարանները:
Ունի նաեւ կիլիկիայի աշխարհագրա-
կան նրբագիծ մէկ քարտէզը որ ա-
ռանձինն եւս կը ծախուի Արմենիայի
խմբագրատունը, ինչպէս նշանակուած
է յետագրեալ ծանուցումներին մէջ:

ՍԻՍՈՒՄՆԻ առաջնադարձ տեսա-
կը (լուագոյն թղթի վրայ տպագ-
րուած և 15ի չափ գունաւոր պատ-
կերներով և պարզեւագիծներով) 55
ֆրանկ:

Նոյնը Բ կարգի (առանց գունա-
ւոր պատկերների) 40 ֆր.

Նոյնին ՀԱՄԱՌՈՏՈՒԹԻՒՆԸ (Այս
վերջին տեսակ որ 1885 թ. «Բազմա-
վէպ»-ի իւր վերջին եռամսեայ պրակն
հրատարակուած է, աշխարհագրա-
բնագիտականներ կը ներկայացու-
նէ ՍԻՍՈՒՄՆԵՆ որ գրուած է գրա-
բար լեզուով—թէ և ոչ խրթին և ան-
հասկանալի ոճով—և ծանօթու-
թիւններ կուտայ Սիւսումի պարու-
նակութիւններին վրայ այնպէս որ
զայն չունեցողին ցանկութիւնը կը
գրգռէ ունենալու համար և ունե-
ցողին ալ մի լուս առաջնորդ կը լինի
այդ ընդարձակ աշխատութեան մէջ
գիտող աչքով չըջելու և հետազոտե-
լու համար: 3 ֆր. 50 սանթիմ:

Գամառ. Բաքիպա — ԱԶԱՏ ԵՐԳԵՐ-
(Գամառ. Բաքիպաի «Բանաստեղծու-
թիւններ»-էն Ազատ Երգերի մասը ա-
ռանձին տետրակով տպագրուած),
20 սանթիմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԳԵՐՈՒԹԻՒՆՔ Ս.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Բ. տպագրութիւն, (տը-
պագրուած ի Ս. Էջմիածին) 10 ֆր.

Բաճնի—ԿԱՅԾԵՐ. Ա. և Բ. հատորներ.

Ազգային վիպագիր Պրն. Բաքիի
գործերին մէջ առաջին տեղը կը դրա-
ւեն ԿԱՅԾԵՐ: Այս գիրքը կը ծանօ-
թացունէ ընթերցողը տաճկական և
պարսկական Հայաստանի գլխաւոր
տեղերին հետ, հետաքրքարժ տե-
ղեկութիւններ կուտայ քուրդերի զա-
նազան ցեղերի և հայերի գրութեան,
վարքի և բարքի մասին: Նա ցոյց կը
տայ այն ծրագիր որին պէտք է հե-
տեւին Հայաստանի մէջ գործել ու-
ղղութեան: Մի խօսքով, թէ իւր ազ-
գային ընտիր վիպասանութիւն և
թէ իւր հայրենասիրական գործու-
նեկութեան վարդապետութեան և ծրա-
գիր, արժան է որ գտնուի այս գիրք
ամեն հայրենասէր Հայի տուն:

Դին Ա. հատորին 7 ֆր., Բ. հատո-
րին 8 ֆր. և 50 սանթիմ: Երկու հա-
տորներն միասին գնողին 15 ֆր.:

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ

Մ. ՓԱՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆ

Le Gérant: FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՍԷԼ

Հայրենի տպարան Մ. Փարփուգիւսի
Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLE
rue Vacon 50.